

УДК 339.543/341.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.2.20>

ЗНАЧЕННЯ НЕТАРИФНИХ БАР'ЄРІВ У ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ МІЖНАРОДНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

Колісник А.С.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри інтелектуальної власності
та цивільно-правових дисциплін
Черкаського національного університету
ім. Богдана Хмельницького
ORCID: 0000-0002-0255-4731
e-mail: akolisnyk@ukr.net*

Колісник А.С. Значення нетарифних бар'єрів у правовому регулюванні міжнародних торговельних відносин.

Нетарифні торговельні бар'єри у міжнародно-правовому регулюванні – це складова системи нетарифних обмежень, ставлення до яких у науці і практиці неоднозначне. Важливість врегулювання застосування таких заходів підтверджується наявністю низки міжнародних та національних нормативно-правових актів.

Метою даної статті було встановлення значення нетарифних бар'єрів для міжнародних торговельних відносин та перспективу їх подальшого застосування в умовах розвитку міжнародної торгівлі.

Враховуючи специфіку сфери застосування нетарифних обмежень, їх система є багаторівневою, оскільки застосування бар'єрів здійснюється на міжнародному, національному та регіональному рівнях. Застосування нетарифних бар'єрів у регулюванні міжнародних торговельних відносин не можна оцінити однозначно. До негативних наслідків їх застосування можна віднести створення перешкод у економіці окремих країн; використання нетарифних обмежень як засобу дискримінації; негативний вплив на імпорт у окремих країнах; мінливість та невизначеність; негативний вплив на міжнародну економіку. Позитивний вплив нетарифних бар'єрів включає в себе: забезпечення безпеки продукції та процесів виробництва; забезпечення конкурентоспроможності окремих видів товарів; підвищення рівня національної безпеки; забезпечення захисту життя і здоров'я людей, тварин, рослинного світу, довкілля; гармонізацію національної торгівлі із міжнародною системою торговельних стандартів. Перспективним напрямком міжнародної діяльності у цій сфері є розробка Стратегії реалізації нетарифного регулювання міжнародних торговельних відносин на рівні СОТ, що сприятиме подальшим інтеграційним процесам у вироблення єдиних методів і стандартів у регулюванні міжнародних торговельно-економічних відносин, дозволить уніфікувати та гармонізувати норми міжнародної торгівлі у сфері застосування нетарифних бар'єрів. Для реалізації цієї мети Стратегія повинна включати низку актуальних напрямків міжнародної торговельно-економічної співпраці на усіх рівнях.

Ключові слова: нетарифні бар'єри, технічні бар'єри, міжнародні торговельні відносини, нетарифні міжнародні стандарти, технічне регулювання, нетарифні обмеження, імпортно-експортні операції, правове регулювання, міжнародні нормативно-правові акти.

Kolisnyk A.S. The importance of non-tariff barriers in the legal regulation of international trade relations.

Non-tariff trade barriers in international legal regulation are a component of the system of non-tariff restrictions, the attitude to which in science and practice is ambiguous. The importance of regulating the application of such measures is confirmed by the presence of a number of international and national regulatory legal acts.

The purpose of this article was to establish the significance of non-tariff barriers for international trade relations and the prospects for their further application in the conditions of the development of international trade.

Taking into account the specifics of the scope of application of non-tariff restrictions, their system is multi-level, since the application of barriers is carried out at the international, national and regional levels. The application of non-tariff barriers in the regulation of international trade relations cannot be assessed unambiguously. The negative consequences of their application include the creation of obstacles in the economy of individual countries; the use of non-tariff restrictions as a means of discrimination; a negative impact on imports in individual countries; volatility and uncertainty; a negative impact on the international economy. The positive impact of non-tariff barriers includes: ensuring the safety of products and production processes; ensuring the competitiveness of certain types of goods; increasing the level of national security; ensuring the protection of life and health of people, animals, flora, and the environment; harmonizing national trade with the international system of trade standards. A promising direction of international activity in this area is the development of a Strategy for the implementation of non-tariff regulation of international trade relations at the WTO level, which will contribute to further integration processes in the development of uniform methods and standards in the regulation of international trade and economic relations, will allow unifying and harmonizing the norms of international trade in the field of application of non-tariff barriers. To achieve this goal, the Strategy should include a number of relevant areas of international trade and economic cooperation at all levels.

Key words: non-tariff barriers, technical barriers, international trade relations, non-tariff international standards, technical regulation, non-tariff restrictions, import-export transactions, legal regulation, international regulatory legal acts.

Постановка проблеми. Нетарифні торговельні бар'єри у міжнародно-правовому регулюванні – це складова частина системи нетарифних обмежень, які застосовуються у цій сфері. Нетарифне регулювання міжнародних торговельних відносин є однією з важливих складових обмежувальних/заборонних заходів, спрямованих на те, щоб створити певні перешкоди для імпорту окремих товарів на внутрішньодержавний ринок та забезпечити реалізувати експортний внутрішній потенціал держави, причому значення нетарифного регулювання неухильно зростає [1]. Усі без виключення нетарифні заходи регулювання міжнародної торгівлі являють собою певні кількісні обмеження, у чому виявляється внутрішньодержавний вплив на вказану сферу регулювання [2].

Важливість врегулювання застосування таких заходів підтверджується наявністю низки міжнародних нормативно-правових актів – Генеральна угода з тарифів і торгівлі від 1947 р., Конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11 квітня 1980 р., Конвенція про договір міжнародного автомобільного перевезення вантажів від 19 травня 1956 р., Угода про субсидії та компенсаційні заходи від 15 квітня 1994 р. та інші. В Україні такі відносини врегульовані низкою нормативно-правових актів: Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991, Закон України «Про державне регулювання виробництва та реалізації цукру» від 17 червня 1999 р., Закон України «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту» від 22 грудня 1998 р., Закон України «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту» від 22 грудня 1998 р. та інші.

Застосування нетарифних бар'єрів, у тому числі і технічних, у провадженні міжнародної торговельної діяльності є дискусійним питанням, що обумовлює наявність діаметрально протилежних думок з приводу необхідності їх існування. Так, зокрема, зазначається, що використання нетарифних бар'єрів у міжнародній торгівлі негативно позначаються на експортно-імпортних відносинах, оскільки значно обмежують імпорт [3]; вони обмежують іноземні інвестиції, внутрішню політику державних закупівель, валютний контроль і субсидії; ускладнюють імпорт або експорт продукції та/або роблять їх дорогими [2]. З іншого боку, деякі нетарифні бар'єри, зокрема ряд харчових стандартів, допомагають захистити споживачів і зберегти навколишнє середовище [4].

Неоднозначне ставлення до наявності таких бар'єрів у науці і практиці породжує необхідність встановлення значення нетарифних бар'єрів у провадженні міжнародної торговельної політики.

Стан опрацювання проблематики. У межах наявних чисельних досліджень у цій сфері вивчаються окремі тарифні бар'єри та їх вплив на різні галузі міжнародної торгівлі; визначається роль тимчасових нетарифних бар'єрів у міжнародній торгівлі [5]. Окремі дослідження об'єдну-

ють дані щодо ліцензування і торгових обмежень в єдину і прозору структуру [6]. Дослідження нетарифних обмежень є актуальним і щодо окремих товарів [7].

У юридичній та економічній науці питання, пов'язані із значенням нетарифних бар'єрів у міжнародних торговельних відносинах досліджувалися такими вченими, як І. Бережнюк, О. Гаманюк, О. Мельник, І. Несторишин, Л. Ноджак, В. Олефіренко, А.-М. Олійник, О. Подра, Н. Петришин, С. Рошко, С. Таран, М. Хорунжа, С. Шевчук, О. Шепотило, П. Яворський та іншими.

Але, незважаючи на таку велику кількість і різноманітність за обсягом і спрямованістю досліджень окремих аспектів впливу нетарифних бар'єрів на міжнародну торгівлю та національну експортно-імпорتنу політику, наразі досі не вказано чітко, який саме характер впливу має їх застосування.

Враховуючи вказане вище, **метою даного дослідження** є встановлення значення застосування нетарифних бар'єрів для міжнародних торговельних відносин та перспективу їх подальшого застосування в умовах розвитку міжнародної торгівлі. Для досягнення поставленої мети необхідним є визначення позитивних та негативних аспектів застосування окремих нетарифних бар'єрів з точки зору їх ефективності та необхідності з урахуванням статистичних даних та результатів попередніх досліджень у даній сфері.

Виклад основного матеріалу. Нетарифні бар'єри як елемент торговельної політики можуть встановлюватися як на міжнародному, так і на державному рівні. Тому і сфери впливу, на які розповсюджуються обмеження доступу до різноманітних товарів, є різнорівневими. Це обумовлює і саму різноманітність нетарифних технічних бар'єрів, які не лише різні за своєю природою, але і за проявами у сфері міжнародно-торговельних відносин.

В цілому нетарифні методи регулювання (нетарифні бар'єри) експортно-імпорتنих операцій – це «комплекс заходів заборони-обмежувального характеру, з метою захисту національних виробників, споживачів та ринків, а також задля здійснення ефективної національної економічної політики» [8].

Враховуючи специфіку сфери застосування нетарифних обмежень, їх система є багаторівневою, оскільки застосування бар'єрів здійснюється на міжнародному, національному та регіональному рівнях. Систему нетарифних бар'єрів утворюють декілька окремих груп регулюючих стандартів: технічне регулювання у міжнародній торгівлі (технічні бар'єри); нетарифні механізми прямого обмеження експорту та імпорту. Якщо конкретизувати ці нетарифні заходи, то їх можна поділити на окремі групи: 1) кількісні та специфічні подібні обмеження: імпортні квоти, експортні обмеження, ліцензування, добровільні обмеження експорту, валютно-фінансові обмеження, заборони, вимоги «щодо вмісту місцевих компонентів», дискримінаційні двосторонні угоди, бартер; 2) нетарифні платежі та дії, що з ними пов'язані та впливають на імпорт: змінні збори, вимоги попередніх депозитів, антидемпінгове мито, компенсаційне мито, коригування податків, що застосовується під час перетину кордону; 3) участь держави у торгівлі, застосування обмежень: субсидії експортерам, політика державних закупівель, макроекономічна політика держави, антимонопольна політика держави, залучення іноземних інвестицій, імміграційна політика, протидія та запобігання корупції у сфері міжнародної торгівлі та інвестицій, заходи державної політики у сфері технологій та інтелектуальної власності, державна промислова політика, система оподаткування та соціального страхування; 4) митні та адміністративні заходи: заходи щодо митної оцінки, заходи щодо митної класифікації, особливості розмитнення; 5) технічне регулювання: санітарно-гігієнічні норми та стандарти якості, фітосанітарні норми, правила щодо реклами та засобів масової інформації, стандарти безпеки, сертифікація, виробничі стандарти, оцінка відповідності, правила пакування, маркування товарів, торговельних марок [8].

Технічні бар'єри у міжнародній сфері своєю сутністю власне і є правовим регулюванням міжнародно-торговельних відносин щодо визначення, практичного застосування та виконання загальноприйнятих вимог щодо певних видів продукції та процесів їх виготовлення, надання послуг та здійснення належних передбачених законом перевірок шляхом встановлення відповідності, а також здійснення ринкового нагляду. Технічні бар'єри у сфері міжнародної торгівлі ґрунтуються на такій діяльності, як метрологія, акредитація органів, які оцінюватимуть відповідність товарів та послуг, стандартизація, ринковий нагляд, оцінка відповідності у торговельних відносинах.

Ці заходи спрямовані на забезпечення таких цілей технічного обмеження: захист життя та здоров'я людей, тварин і рослин; охорона оточуючого середовища; забезпечення енергоефективності; забезпечення національної безпеки і захист власності; протидія недобросовісному під-

приємництву. При цьому на міжнародному рівні вони забезпечують: створення і забезпечення функціонування умов участі суб'єктів підприємницької діяльності у міжнародних економічних відносинах; науково-технічне співробітництво і міжнародна торгівля; на національному рівні сприяють: стимулюванню створення інноваційних технологій; підвищення конкурентоспроможності продукції, що виробляється; скорочення виробничих витрат [9, с. 176].

Вказані технічні заходи регулювання повинні застосовуватися дуже обережно – вони повинні бути чітко обґрунтовані і не повинні включати будь-які дискримінаційні заходи за будь-якими ознаками. Це стосується в першу чергу Світової організації торгівлі (далі - СОТ), оскільки саме вона в переважній більшості випадків розробляє систему нетарифних бар'єрів на міжнародному рівні у залежності від потреб, які виникають. Особливо важливо враховувати вказані зауваження зважаючи на пріоритетні напрямки регулювання зовнішньоекономічної діяльності країн-учасниць СОТ, оскільки вона відрізняється суворими правовими вимогами.

До пріоритетних напрямків діяльності СОТ щодо встановлення технічних бар'єрів належать: захист засобами технічного регулювання життя, здоров'я, майна людини, рослин, тварин, довкілля, національної безпеки, запобігання шахрайським діям; режим найбільшого сприяння; національний режим для імпортера; регламентування обов'язкових вимог винятково у технічних регламентах; використання міжнародних стандартів на продукцію та процедури оцінки відповідності; прозорість і передбачуваність застосування технічних бар'єрів у торгівлі (ТБТ) членами СОТ; наукове обґрунтування пропорційно до ризиків введення ТБТ; пропорційність і економічна доцільність введення технічних бар'єрів наявним небезпекам з боку продукції та послуг; доступність до національної регуляторної бази, своєчасне інформування про заходи, що можуть вплинути на торгівлю; сприяння укладанню двосторонніх та багатосторонніх угод про визнання оцінки відповідності; участь іноземних органів оцінки відповідності у національних процедурах; добровільність застосування стандартів.

Окрему групу нетарифних торговельних бар'єрів утворюють специфічні заходи обмежувального характеру щодо імпорту та експорту. Як правило, ці бар'єри застосовуються більше на національному, ніж на міжнародному рівні. Вони полягають у обмеженні, частковій чи повній забороні імпортованих поставок або певного виду товарів, або товарів із певного джерела чи від певного виробника, які регулюються юридично визначеними заборонами, ліцензуванням, квотуванням, обмеженням експорту тощо.

Нетарифні бар'єри у сфері імпорту та експорту є вимушеними заходами, які можуть прийматися як на національному рівні – за рішенням держави-імпортера, так і на рівні міжнародного регулювання (на рівні міжнародних організацій). Зокрема, заборони на деякі товари (ембарго), найчастіше пов'язані: із загрозою заподіяння деякими видами імпортованих товарів шкоди життю та здоров'ю населення, довкіллю, тваринному та рослинному світу та іншим сферам життєдіяльності; із нагальною необхідністю заподіяння економічної шкоди внутрішньому ринку; із випуском країною-експортером неякісної продукції з порушенням санітарно-гігієнічних норм, стандартів, вимог; із певними сезонними явищами (зниження попиту, заповнення внутрішнього ринку аналогічними товарами національного походження). У якості прикладу можна назвати такі технічні бар'єри, які діють на даний час у світі: у країнах Європейського Союзу - вимоги до маркування, які застосовуються щодо всіх харчових продуктів (для всіх країн з 13.03.2011 р.); вимоги до свіжих фруктів і овочів (для всіх країн з 27.10.2013 р.); вимоги до меду, що містить пилок із генетично модифікованої кукурудзи (для Аргентини, Бразилії, Канади, Мексики, США, Уругваю з 6.03.2013 р.); у Туреччині – вимоги до виробництва рослинної олії (для всіх країн з 1.01.2016 р.); вимоги до алкогольної продукції та тютюнових виробів (для США з 1.11.2007 р.); вимоги до фармацевтичних препаратів (для США, ЄС, Швейцарії з 6.03.2013 р.); у Японії – вимоги до отруйних і шкідливих речовин (для всіх країн з 1.08.2010 р.); вимоги до рису, продуктів із рису і продуктів, що містять рис у якості інгредієнта (для всіх країн з 15.02.2009 р.); вимоги до електротоварів та електроматеріалів (для всіх країн з 15.10.2013 р.); вимоги до фармацевтики і медичних приладів (для всіх країн з 25.11.2014 р.) тощо. Всі ці заходи, беззаперечно, мають негативні економічні наслідки для обох сторін. Але найбільш негативний вплив мають не економічні заборони, а бар'єри політичного характеру, які так само, а може й більш негативно позначаються на національній та світовій економіці.

Незважаючи на те, що таке явище, як застосування нетарифних бар'єрів у міжнародній торгівлі, не може бути оцінене однозначно, достатня кількість дослідників вважає, що нетарифні тех-

нічні бар'єри мають лише негативні наслідки і від них потрібно відмовитися. Так, стверджується, що, враховуючи негативний вплив нетарифних бар'єрів на економіку окремо взятих держав, який полягає у невиправданому обмеженні товарообігу, потрібно усунути ці бар'єри, оскільки вони є переважно бюрократичними [10]. Також вважається, що нетарифні обмеження є дискримінаційними щодо іноземних товарів та/або виробників [1]; є джерелом неефективності та лобювання [11]. Разом з тим, прогнозується зростання торгівлі в різних торгових групах, якщо нетарифні бар'єри будуть знижені або повністю усунені [12]. Вказується, що дерегульована національна економіка має більш високий рівень економічного процвітання, вимірюваний ВВП на душу населення, ніж регульовані аналоги [13].

Враховуючи вказане вище, нетарифні технічні бар'єри можуть мати такі негативні наслідки: зменшення обсягів імпорту; підвищення цін на імпортні товари, що у подальшому впливає на економічну діяльність інших секторів економіки; зміна попиту на імпортні товари; мінливість технічних бар'єрів; невизначеність технічних бар'єрів; зниження рівня суспільного благоустрою; затрати додаткових ресурсів на реалізацію нових технічних бар'єрів.

Але це стосується лише необґрунтованих внутрішньо національних технічних бар'єрів, у тому числі і політичного характеру. Застосування технічних бар'єрів у міжнародній торгівлі може мати і позитивний вплив, особливо, якщо такі бар'єри створюються за необхідності, обґрунтовано та законодавчо закріплено на міжнародному рівні. Тому вважається також, що, незважаючи на явну загрозу, нетарифні бар'єри мають і позитивну сторону [14]. Це обумовлюється відповідними дослідженнями впливу різних нетарифних бар'єрів на міжнародну торгівлю, в ході яких було виявлено, що вони можуть також надавати сприятливий вплив з економічної точки зору. Було помічено, що вони можуть бути реалізовані, наприклад, в рамках плану, спрямованого на скорочення імпорту, з кінцевим поліпшенням платіжного балансу країни; як захист молодих галузей промисловості [2].

Позитивними моментами застосування нетарифних бар'єрів і, водночас, доказом необхідності їх застосування можна визнати: встановлення більш жорстких вимог щодо якості продукції; підвищення жорсткості, непохитності у сфері екологічних стандартів, санітарних та ветеринарних норм, правил безпеки, технічної безпеки підприємств; підвищення рівня міжнародного співробітництва щодо контролю за використанням шкідливих речовин, відходів і забезпечення екологічної безпеки у цілому; постійне застосування міжнародних правил, стандартів, норм; вироблення і застосування вимог щодо безпеки технологій на національних підприємствах.

Отже, не можна однозначно оцінити вплив нетарифних бар'єрів у міжнародній торгівлі – лише як позитивний чи лише як негативний. З одного боку, застосування обмежень може призвести до прямого збільшення попиту, оскільки вони можуть спричинити за собою підвищення якості або зменшити невизначеність споживачів щодо якості та безпеки продукції. З іншого, обмеження можуть спотворювати торгівлю і посилювати конкурентні переваги країн, що володіють більш високим потенціалом для їх дотримання.

Враховуючи загрози, а також позитивні сторони, які існують при застосуванні нетарифних бар'єрів у міжнародній торгівлі, варто розробити на рівні СОТ Стратегію, яка міститиме план заходів щодо реалізації обґрунтованих і необхідних заходів нетарифного регулювання на рівні міжнародного правового регулювання торгівлі. Метою вказаної Стратегії повинні стати глобалізація торговельно-економічних відносин та створення нової системи технічного регулювання у даній сфері, що буде виступати гарантією безпечності та якості продукції, яка випускається, ефективності регулювання міжнародної торгівлі, поступового усунення технічних нетарифних бар'єрів, які є необґрунтованими і у перспективі матимуть негативний вплив як на економіку окремо взятих держав, так і на міжнародні економічні відносини.

Для реалізації цієї мети Стратегія повинна включати такі напрямки міжнародної торговельно-економічної співпраці: адаптація національного законодавства до міжнародних стандартів технічного регулювання; забезпечення відповідності національних систем технічного регулювання міжнародним нетарифним обмеженням; вироблення єдиних міжнародних вимог щодо якості продукції, яка є предметом міжнародної торгівлі, та єдиних міжнародних правил оцінки відповідності продуктів; удосконалення існуючої бази для встановлення відповідності продукції міжнародним вимогам; налагодження співпраці національних і міжнародних організацій по акредитації, стандартизації, метрології, ринкового нагляду, встановлення відповідності; інтеграція національних та міжнародних інформаційних ресурсів у сфері торговельно-економічних відносин. Тобто,

пріоритетним завданням найближчого часу є створення міжнародної моделі, яка відповідатиме сучасним тенденціям розвитку міжнародної торгівлі у сфері застосування нетарифних обмежень, і адаптація національних нормативно-правових актів у цій сфері.

Висновки. Отже, застосування нетарифних бар'єрів у регулюванні міжнародних торговельних відносин не можна оцінити однозначно. До негативних наслідків їх застосування можна віднести: вони використовуються у міжнародній торгівлі для створення перешкод, тобто обмежують доступ на ринок окремих країн; це своєрідний засіб дискримінації стосовно окремих країн; негативний вплив на імпорт у окремих країнах; мінливість та невизначеність технічних бар'єрів; негативний вплив на національну та міжнародну економіку. Позитивний вплив нетарифних бар'єрів у міжнародних торговельних відносинах полягає у наступному: забезпечують безпеку продукції та пов'язаних із нею процесів виробництва, що гарантує якість товарів; забезпечують конкурентоспроможність окремих видів товарів та уніфікує структуру світового ринку; підвищують рівень національної безпеки, забезпечують виконання окремими країнами обов'язків у межах міжнародних договорів і угод; забезпечують захисту життя і здоров'я людей, тварин, рослинного світу, довкілля; сприяють гармонізації національної торгівлі із міжнародною системою торговельних стандартів. Перевага позитивного впливу застосування нетарифних бар'єрів у сфері міжнародної торгівлі очевидна.

Вважаємо, що перспективним напрямком міжнародної діяльності у цій сфері є розробка Стратегії реалізації нетарифного регулювання міжнародних торговельних відносин на рівні СОТ, що сприятиме подальшим інтеграційним процесам у вироблення єдиних методів і стандартів у регулюванні міжнародних торговельно-економічних відносин, дозволить уніфікувати та гармонізувати норми міжнародної торгівлі у сфері застосування нетарифних бар'єрів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Lupan R. Non-tariff barriers and deepening economic integration within the European Union. In: Simpozion Științific Internațional al Tinerilor Cercetători, Ed. 16, 27-28 aprilie 2018, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova, 2018, Ediția 16, pp. 18-21. https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/67839.
2. Examples of Non-Tariff Barriers to Trade. Essays, UK. (November 2018). URL: <https://www.ukessays.com/essays/economics/examples-of-non-tariff-barriers-to-trade-economics-essay.php?vref=1>.
3. Kinzius, Luisa & Sandkamp, Alexander & Yalcin, Erdal. (2019). Trade protection and the role of non-tariff barriers. *Review of World Economics*. 155. DOI:10.1007/s10290-019-00341-6.
4. Вплив багатополярної глобалізації на зовнішню торгівлю України: колективна монографія. Ел. ресурс. К., 2024. 330 с. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2024/04/Vplyvbahatopolyarnoi-hlobalizatsii-na-zovnishniu-torhivliu-Ukrainy.pdf>.
5. Bown C.P., Crowley M.A. The Empirical Landscape of Trade Policy. Chapter 1. *Handbook of Commercial Policy*, 2016. URL: <https://www.sciencedirect.com/handbook/handbook-of-commercial-policy>.
6. Borchert I., Gootiz B., Magdeleine J., Marchetti J. Barriers to International Trade in Services – New Evidence from the World Bank-WTO Database. Conference Paper. 22nd Annual Conference on Global Economic Analysis, Warsaw, Poland. 2019. URL: https://www.gtap.agecon.purdue.edu/resources/res_display.asp?RecordID=5753.
7. Cohen R. Nontariff Barriers To High-technology Trade. 2019. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=en&lr=&id=5KqbDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT8&dq=nontariff+trade+barriers&ots=zSfd3UIpYr&sig=h2DkW9FLtwaDNXpM1Sc3ar7OF5w&redir_esc=y#v=onepage&q=nontariff%20trade%20barriers&f=false.
8. Подра О.П., Петришин Н.Я., Ноджак Л.С. Особливості класифікації та використання заходів нетарифного регулювання. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”*. Серія “Проблеми економіки та управління”. № 2 (8), 2021. DOI: [org/10.23939/semi2021.02.098](https://doi.org/10.23939/semi2021.02.098).
9. Мельник О.Г., Подра О.П., Петришин Н.Я. Нетарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності: навч. посіб. Львів: Галицька видавнича спілка. 2021. 392 с.
10. Is a trade barrier holding back your export business? 2019. URL: https://www.international.gc.ca/gac-amc/campaign-campagne/trade_barriers-barrieres_commerciales/index.aspx?lang=eng.

11. Carrere C., De Melo J. WTO rules and their enforcement are threatened by unilateral trade policies and the general rise of protectionism. FERDI is studying the implications for developing countries. May 2019. URL: <https://ferdi.fr/en/programs/reducing-trade-barriers>.
12. Vakulchuk R., Knobel A. Impact of non-tariff barriers on trade within the Eurasian Economic Union. *Post-Communist Economies*. Volume 30, 2018/ Issue 4. Pp. 459–481. DOI: 10.1080/14631377.2018.1442054.
13. Lawson C., Dietrich C., Murray Th. The Effect of Trade Barriers and Governmental Regulation on Overall Economic Well-Being. *Econometric Analysis Undergraduate Research Papers*. 2019. URL: <https://smartech.gatech.edu/handle/1853/62052>.
14. Олійник А.-М.С., Рошко С.М. Аналіз впливу тарифних та нетарифних обмежень на торговельні відносини ЄС та України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Вип. 49. 2023. DOI: 10.32782/2413-9971/2023-49-18.